

**ISTORIE
POLITICĂ
MODERNĂ
UNIVERSALĂ**

www.editurauniversitara.ro

**DANIEL SABIN DRĂGULIN
DAN CARBARĂU**

**ISTORIE
POLITICĂ
MODERNĂ
UNIVERSALĂ**

www.editurauniversitara.ro

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Coperta: Angelica Mălăescu

Copyright © 2010
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul Nicolae Bălcescu 27-33,
sect. 1, București.
Tel./Fax. (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro.
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
(C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DRĂGULIN, DANIEL SABIN

Istorie politică modernă universală / Daniel Sabin Drăgulin,
Dan Carbarău. - București : Editura Universitară, 2010
ISBN 978-606-591-038-6

I. Carbarău, Dan

32

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare.

Distribuție: tel/fax: (021) 315.32.47
(021) 319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-606-591-038-6

Partea I

Politica internațională de la Revoluția franceză la Congresul de la Viena

Pentru a putea înțelege Revoluția franceză și impactul pe care aceasta l-a avut în epocă, este necesar să realizăm o scurtă introducere a două evenimente deosebit de importante care au avut loc, unul în Europa, iar celălalt în America.

Pentru Europa este vorba de anul 1648, dată la care ia sfârșit războiul de treizeci de ani. Dată de referință pentru istoria modernă a Europei, acest război care a avut ca motivație, elementul religios se încheie cu ceea ce istoriografia a reținut sub numele de **Pacea Westfalică**. Încheiată la 24 octombrie 1648 ea a reunit la aceeași masă a tratatelor atât pe protestanți cât și pe catolici. Evident, faptul în sine ar fi putut provoca mai multe neînțelegeri care ar fi putut apărea între reprezentanții celor două părți. Acestea au fost rezolvate printr-un compromis. Astfel, reprezentanții catolici s-au întrunit la **Munster**, iar cei protestanți la **Osnabrück**. Împăratul Austriei a avut reprezentanți în ambele locații, iar „*Papa și Republica Venețiană au fost mediatori și conciliatori*”¹.

Această pace întrunește mai multe trăsături particulare care o individualizează printre tratatele politice. În primul rând, pentru că prin această pace a început să funcționeze în Europa *principiul echilibrului de putere*. Apoi, pentru că făcea din Franța una din marile puteri ale continentului, ea fiind, alături de Suedia, principala beneficiară a păcii. În fine, modul în care a fost încheiat tratatul: „*pentru Gloria lui Dumnezeu și a Republicii creștine*”². Este, așa

¹ Theodore Ruysen – *De la paix de Westphalie a la Revolution francaise*, Paris, P.U.F., 1958, vol.I, p. 488.

² R.P.Bougeant – *Histoire de guerres et de negociations qui précéderent le traité deVestphalie* (sic), 6 vol. 1751, vol VI, în Th. Ruysen *op. cit.* pp. 488-489.

cum susține Th. Ruysen, „pentru ultima dată când această Republică, cu o realitate morală dacă nu chiar politică, de o incontestabilă grandoare în decursul Evului Mediu, mai este menționată într-un text diplomatic”¹. Și asta deoarece odată cu semnarea acestui tratat Republica creștină dispăre lăsând loc noii realități politice: **Europa**.

În ceea ce privește America, este, evident, vorba despre Declarația de Independență și războiul cu Marea Britanie.

Bill of Rights (12 iunie 1776)² și *Declarația de Independență* (4 iulie 1776)³, sunt sursele de inspirație a *Declarației drepturilor omului și cetățeanului*⁴ pe care a adoptat-o **Adunarea Constituantă** franceză la 26 august 1789. Pe de altă parte, Franța a ajutat Coloniile Americane (cu bani, arme și oameni) în lupta împotriva metropolei cu scopul de a contrabalansa puterea Angliei în Europa. Dar implicarea franceză, cu toate că și-a atins scopul – Marea Britanie recunoaște independența Statelor Unite ale Americii printr-un tratat care a fost semnat la Paris în 1783 – a avut și consecințe negative. Franța pierde Canada în favoarea Angliei (după războiul de 7 ani, 1756-1796) precum și posesiunile din India și rămânea cu bugetul secătuit.

Revoluția franceză

Revoluția, care a condus la răsturnarea violentă a monarhiei și la instaurarea republicii a fost privită, în funcție de modul de raportare la fapte al fiecăruia, în cele mai diferite forme. De la negarea absolută la acceptarea totală. Indiferent însă de poziția ideologică pe care s-ar situa, cercetătorii (de la istorici la sociologi, psihologi sau specialiști în drept) s-au aplecat asupra evenimentului încercând să-l descifreze, și să-l analizeze (mărturie în sensul acesta este impresionanta bibliografie ce a marcat Revoluția încă de la

¹ Theodore Ruysen, *op. cit.* p. 489.

² Vezi Anexa 1.

³ Vezi Anexa 2.

⁴ Vezi Anexa 3.

începuturile sale). Oricum, după expresia lui G.Lefevre, „*Revoluția franceză reprezintă evenimentul capital al sfârșitului secolului al XVIII-lea*”¹

Revoluția franceză a transformat sistemul de putere politică, conținutul acestuia și metodele de exercitare a autorității în raport cu populația pe care o guverna. Impactul avut de revoluție a schimbat realitățile politice nu numai în Franța dar în întreaga Europă. Evenimentele au provocat o transformare profundă a societății în numele revoluției.

Cauzele care au generat izbucnirea revoluției în 1789 și-au avut rădăcinile în evenimentele cu care s-a confruntat Franța în secolul XVIII. De la moartea lui Ludovic al XIV-lea în 1715, absolutismul monarhic francez și-a pierdut din vitalitate fără a reuși să se reformeze. Societatea franceză părea încremenită într-un model de societate de tip feudal care nu mai reflecta evoluția economică și socială a timpului.

Înțelegerea fenomenului necesită o analiză care trebuie abordată din mai multe direcții: în primul rând, **condițiile interne** pe fondul cărora s-a desfășurat Revoluția. În al doilea rând, **situația politică și diplomatică în context internațional**. Relațiile existente între marile puteri ale timpului și echilibrul de putere.

Două puncte reprezintă, fără îndoială, liniile directoare după care s-a călăuzit Revoluția franceză: **principiul egalității în drepturi și suveranitatea națională**. Primul este și cel mai important, deoarece principala sa consecință este dată de necesitatea apariției unui regim democratic. Caracteristica suveranității naționale este dată de șirul neîntrerupt de lupte pe care francezii le-au avut de purtat pentru a-și putea impune, în fața Europei, *Republica*.

Cauzele Revoluției

Monarhia franceză era o monarhie absolută însă, nu avea un caracter despotic. Regele nu acționa în manieră arbitrară sau ilegală.

¹ Georges Lefebvre, Raymond Guyot, Phillipe Sagnac, *La revolution française*, Paris, Librairie Felix Alcan, 1930, p.1.

Acesta, începând cu domnia lui Carol cel Mare, era considerat *unsul* lui Dumnezeu. Cu toate acestea nu avea o putere discreționară. Regele era reprezentantul puterilor executive, legislative și judecătorești. Cu toate acestea *parlamentele provinciale* și *adunările de stări* locale limitau, puterea regală.

Din analiza **cauzelor** care au declanșat schimbările politico-sociale la sfârșitul secolului al XVIII în Franța, părerile istoricilor sunt împărțite. Totuși dintre multitudinea opiniilor pot fi urmărite câteva direcții. Pentru prima dată fenomenul care a condus la izbucnirea revoluției a fost legitimat printr-un nou concept; *ideologia*.

Ideologia este „știința ideilor”, după definiția dată de inventatorul acesteia Antoine Louise Destutt de Tracy (1754-1836). Scopul acesteia era de a înlocui vechile ordinamente. În anul 1801, Destutt a publicat primul volum din *Elements d'ideologie*, unde apare o analiză structurală a limbajului, o analiză psihologico-morală și, în fine, o parte dedicată economiei. În acest volum *ideologia* indică știința ideilor fondată empiric prin eliminarea oricărui tip de lacună sau nesiguranță. Pentru Destutt existența coincide cu existența, mai exact un om trăiește atâta timp cât simte propria existență. Scopul este de a ajunge la elemente înainte de cunoaștere prin intermediul descompunerii fenomenelor psihice în dorința de a demonstra că științele exacte pot fi aplicate în studiul gândirii umane. Din acest motiv, ideologia poate fi considerată o știință antimetafizică. Respectiva poziție este asumată preluând o valență critică în raport cu toate dogmele care pretindeau să demonstreze adevăruri în zone în care nu era posibil să se aibă o cunoaștere practică și empirică.¹

Iluminismul a reprezentat o mișcare ideologică și culturală, care s-a manifestat pe parcursul secolului XVIII și al cărui scop a

¹ Angelo D'Orsi, *Guida alla storia del pensiero politico*, Firenze, La Nuova Italia Editrice, 1995, pp. 125, 126.

fost să pună *rațiunea* în centrul tuturor lucrurilor cu scopul de a „lumina” națiunea. Mijloacele alese pentru a lumina masele erau educația și cultura. Cei mai importanți iluminiști au fost Voltaire¹, Montesquieu² și Rousseau³.

Voltaire (1694-1778), era de o gândire iluministă conservatoare. A avut o operă extrem de vastă. Scrierile sale sunt îndreptate împotriva inechităților sociale, superstițiilor, intoleranței religioase. A criticat Vechiul Regim și Biserica, ca instituție, militând pentru libertatea cuvântului, a gândirii și egalitatea tuturor oamenilor în fața legii. Voltaire a atacat fundamentele religiei creștine: inspirația din Biblie, încarnarea lui Dumnezeu în Iisus Cristos sau damnarea necredincioșilor. Acesta considera că toate relele pot fi îndreptate printr-o alianță dintre filozofi și monarhi, realizându-se în acest fel o simbioză între înțelepciunea primilor și puterea primilor. Voltaire este considerat **teoreticianul despotismului luminat**.

Montesquieu (1689-1755), în cartea sa intitulată *Despre spiritul legilor*, a fundamentat teoretic regimul constituțional plecând de la modelul oferit de Anglia. În această lucrare teoretizează principiul separării puterilor în stat. În lucrarea *Scrisorile persane* critică realitățile vremurilor: intoleranța religioasă, instituțiile culturale ale vremii, și monarhia de tip absolut. Montesquieu este considerat **teoreticianul iluminismului moderat**.

Rousseau (1712-1778), în lucrările sale *Discurs asupra inegalității de avere* și *Contractul social*, exprimă năzuințele micii burghezii din care provenea. După părerea sa , natura îi creează liberi și buni pe oameni, dar societatea îi strică. Autorul considera sursa

¹ François-Marie Arouet, cunoscut sub pseudonimul de Voltaire, a fost un filozof, scriitor, dramaturg și poet francez. Este unul dintre reprezentanții de marcă al iluminismului European.

² Charles-Louis de Secondat, barone de La Brède și de Montesquieu, a rămas în memoria umanității cu numele de Montesquieu, a fost filozof, jurist, istoric și gânditor politic francez.

³ Jean-Jacques Rousseau, a fost filozof, scriitor și muzician de origine elvețiană.

inegalității și a relexelor în societate ca fiind proprietatea privată, de aceea ea trebuia limitată. În concepția sa societatea trebuie să asigure tuturor cetățenilor participarea la viața publică deoarece aceasta a apărut ca urmare a unui **contract social** încheiat între oameni. Statul trebuie să fie organizat cu scopul de a asigura suveranitatea poporului. Rousseau este considerat ca având o **orientare iluministă radicală**.

Iluminismul a măcinat din interior societatea Vechiului Regim. Ideologia iluministă a reprezentat elementul care a produs coagularea unei tendințe reformatoare în interiorul statului francez. Burghezia și aristocrația liberală educate în spiritul filozofiei iluministe au dorit să devină factori de decizie în spațiul politic.

Cauza economică și-a avut importanța sa. Izbucnirea crizei economice s-a datorat în primul rând în existența **privilegiilor** de tot felul deținute pe de o parte de nobilime (de la inegalitatea în fața impozitului, până la diversele scutiri de taxe) pe de altă parte de către cler care era scutit de la plata impozitelor. În plus, aceste categorii privilegiate ale statului francez aveau atribuții fiscale putând să perceapă *dijmă*¹ asupra produselor agricole.

Un alt element care a afectat situația financiară a Franței a fost ajutorul pe care Franța l-a acordat Statelor Unite pe perioada în care acestea s-au aflat în conflict cu Anglia. Ajutorul cu caracter militar și economic a dus la secătuirea bugetului. Pentru a putea face crizei economice, statul a acordat permisiunea de exportare a cerealelor în anul 1788. Ceea ce nu s-a luat în considerare a fost factorul climateric. Iarna dintre anii 1788-1789 a fost una deosebit de grea, ceea ce a dus la realizarea unei recolte slabe de grâu. Toate acestea au făcut ca în 1789 pâinea (alimentul de bază al francezilor) să atingă în Franța cel mai mare preț din secolul XVIII. Ori, „*fără a fi indifferente la Revoluție masele populare erau îngrijorate de pâinea zilnică și a fost în mod deosebit criza economică cea care le-a pus în mișcare*”.² Aceasta a provocat o creștere bruscă a prețurilor

¹ Dijmă, este plata obligatorie, în natură, reprezentând a zecea parte din recoltă, acordată seniorului local.

² George Lefebvre, Raymond Guyot, Phillipe Sagnac, *op. cit.* p. 9.

la pâine între 50% și 100%. Rezultatul a fost că a afectat cu precădere straturile defavorizate ale populației, cu precădere a acelor care locuiau în zona urbană.

Printre problemele majore cu care s-a confruntat Franța în această perioadă *criza financiară* a reprezentat punctul nodal al crizei sistemului politic. Creșterea datoriei statului a pus în discuție natura puterii monarhiei în Franța. Încă de la începutul centralizării statului francez, monarhia și-a legitimat poziția în raport cu nobilimea prin controlul strict al taxelor și a impozitelor. Mai exact nobilimea și clerul au fost exceptate de la plata taxelor și a impozitelor fiind considerate categorii privilegiate. Criza financiară pe care o traversa statul francez a pus în discuție impozitarea acestora. Din acest moment alianța dintre aristocrație, cler și monarhie s-a năruit. Clerul și nobilimea au refuzat să accepte principiul egalității fiscale. Ludovic al XVI-lea, nu avea prestigiul, autoritatea și forța pentru a găsi un consens sau impune un model în privința introducerii unui nou regim de taxe și impozite.

De asemenea, **cauza social-administrativă** ocupă un loc deloc de neglijat. Centralizarea accentuată la nivelul autorității centrale, practică începând cu Ludovic al XIV-lea și continuată de către Ludovic al XV-lea (el este acela care desființează postul de prim ministru, cel care coordonează activitatea guvernului, pierzând practic controlul administrației) este dusă la exces de către Ludovic al XVI-lea. Pe de alta parte, Revoluția a putut avea un succes atât de rapid întrucât toate evenimentele importante aveau loc la Paris. Două probleme apar din acest punct de vedere: în primul rând, Parisul era orașul cel mai puternic industrializat din Franța. Consecința acestui fapt este aceea că aici era concentrat numărul cel mai mare de muncitori de pe teritoriul țării. În al doilea rând, Parisul obținuse controlul total asupra provinciilor. Nimic nu se mai mișca în Franța fără a fi consultată în prealabil opinia Capitalei.¹ În al doilea rând, centralizarea puterii în timpul lui Ludovic al XIV-lea în mâinile regelui a fost un fapt pozitiv pentru Franța în condițiile în care exista

¹ Alexis de Tocqueville, *Vechiul regim și Revoluția*, București, Editura Nemira, 2000, p. 94.

o mână forte. Lipsa unui rege cu autoritate și prestigiu creează efectul contrar. Regele și monarhia (ca instituție) sunt acuzate de ruina poporului și deci vinovate.

În fine, Revoluția a avut și o **cauză politică**. Reunirea Stărilor generale a fost punctul de plecare al mișcărilor sociale. Stările generale nu puteau fi convocate decât de către rege. Totodată trebuia cerut și acceptul aristocrației și al clerului. Cu toate că împreună, aristocrația și clerul, alcătuiau majoritatea în cadrul Stărilor generale, faptul că cele trei stări au deliberat împreună precum și faptul că votul asupra diverselor articole nu s-a dat pe clase ci personal a făcut ca Starea a treia să-și impună punctul de vedere.

Rezultatul: la 4 august 1789 deputații hotărăsc abolirea privilegiilor și egalitatea cetățenilor în fața legii. Aceasta înseamnă că putem considera că: „în august 1789 Revoluția era deja înfăptuită”¹.

Desfășurarea Revoluției

Căderea monarhiei din Franța poate fi împărțită în două perioade distincte: „*una pacifică și juridică (4 mai-27 iunie 1789) și una violentă și populară*”² (până în 1792 la proclamarea Republicii). Prima perioadă începe odată cu **convocarea Stărilor generale**.

Stările generale au fost convocate la data de 5 mai 1789 având ca principal scop redresarea finanțelor publice. Totuși pentru a putea fi cunoscute dorințele supușilor, regele a dispus redactarea **caietelor de doleanțe**. Acestea au venit de la toate clasele sociale având, în general, un număr de cereri comune. În principal ele se refereau la: garantarea libertăților individuale (fără a menționa, însă, un regim parlamentar), egalitatea în fața impozitelor, descentralizarea administrativă etc. Nicăieri în aceste caiete nu este

¹ Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, Iași, Editura Institutul European, 1998, vol. III, p. 337.

² Georges Lefebvre, Raymond Guyot, Phillipe Sagnac, *op. cit.* p. 30.

contestată puterea executivă a regelui, inițiativa sa asupra legilor și nu s-a pus în discuție fidelitatea față de monarhie.

Cererea nobililor și a clerului de a face votarea pe ordine (cum era până atunci) a dus la precipitarea evenimentelor. Starea a treia s-a declarat **Adunare Națională**, iar sarcina pe care și-a impus-o a fost aceea de a adopta o **Constituție**. Regele a cerut dizolvarea Adunării dar aceasta s-a opus, hotărând să reziste prin forța armelor. Așa se face că poporul a luat cu asalt Bastilia, simbolul monarhiei absolute, care cade la 14 iulie 1789. Însemnătatea deosebită a acestui act constă în aceea că începând din acel moment, monarhia de tip absolutist și-a încheiat existența în Franța. Urmează dizolvarea vechii conduceri a Parisului și se formează o **Gardă Națională** avându-l la comandă pe La Fayette¹. Cum spuneam, la 4 august Adunarea decide desființarea privilegiilor feudale, iar la 11 august un decret al Adunării validează această decizie proclamând egalitatea civilă și fiscală.

La 26 august Adunarea Națională a votat **Declarația drepturilor omului și cetățeanului**. Inspirată din Declarația de Independență (1776) textul se va impune în lumea largă ca principiu de instituire a drepturilor fundamentale ale omului (la libertate, la proprietate, la toleranță religioasă etc.) Art. 1 statua că „ Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”. Acest articol își propunea să statueze ca principiu general „conservarea drepturilor naturale ale omului”. Aceste erau reflectate în articolul 2 care decreta că „ toți cetățenii sunt egali în fața legii indiferent de originea socială”. Totodată era decretat principiul „ suveranității populare”. Conform acestui principiu legitimitatea oricărui regim politic se fundamentează pe voința poporului, adică a cetățeanului. În acest fel forma de legitimare politică a monarhiei care se considera ca fiind de „ drept divin” era eliminată. În urma adoptării a „ Declarației drepturilor omului și cetățeanului” este statuată moartea de facto a regimului monarhic absolutist francez.

¹ Marie-Joseph Paul Yves Roch Gilbert du Motier, Marchiz de La Fayette (1757-1834), a fost general și om politic francez. A participat activ atât la revoluția americană cât și la cea franceză.

Refuzul regelui de a sancționa decretele Adunării Naționale a produs tulburări grave la Paris, locuitorii capitalei pornind, în 5 octombrie, în marș spre Versailles pentru a obține semnătura regelui. A fost, de fapt, un marș condus de femeile din Paris care, se îndreptau spre Versailles pentru a cere pâine. Acțiunea a avut un dublu rezultat: pe de o parte, decizia luată de rege de a semna decretele Adunării (pe 5 octombrie seara), iar, pe de altă parte, mutarea regelui, sub presiunea mulțimii, la Paris (pe 6 octombrie). De altfel, J. Michelet rezumă într-un mod aparte și deosebit de sugestiv această acțiune: „*Revoluția de la 6 octombrie... a aparținut îndeosebi femeilor, așa cum cea de la 14 iulie a aparținut bărbaților. Bărbații au luat Bastilia, femeile l-au luat pe rege*”¹

Un eveniment ce a avut o importanță deosebită la vremea respectivă a fost, **naționalizarea** averilor bisericești. Această hotărâre a fost luată la propunerea lui Talleyrand² și era destinată ușurării dificultăților financiare cu care se lupta Franța. Cu această ocazie are loc un enorm schimb de proprietate. Proprietățile funciare ecleziastice care reprezentau între 6-10% din teritoriul național au trecut în proprietatea statului. Vânzarea acestor proprietăți membrilor burgheziei și a țărănimii a avut un efect important în societatea franceză creând o nouă clasă de proprietari. Totodată această parte a populației a devenit o puternică susținătoare a revoluției. De asemenea, în anul următor, la 12 iulie 1790, a fost votată și noua constituție a clerului. Potrivit acesteia, Biserica franceză era declarată independentă de Papă sau de rege, iar episcopii urmau să fie aleși de către popor. Aceștia au fost obligați să depună jurământ de fidelitate națiunii, regelui și Constituției. În realitate membrii clerului erau transformați în funcționari publici și trebuiau să se subordoneze autorității statului. Această reformă ecleziastică a fost condamnată de papa Pius al VI -lea în martie-aprilie 1791. În același timp a apărut o

¹ Jules Michelet, *Les femmes de la Révolution*, Paris, Ed. F. Chamerot, 1863.

² Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord, cunoscut sub numele de Talleyrand (1754 – 1838), a fost episcop, om politic și diplomat francez.

fractură la nivelul clerului francez. La momentul depunerii jurământului doar 7 episcopi din 130 câți avea Franța la acea dată s-au prezentat. Nivelele inferioare ale clerului francez s-au împărțit în două categorii: favorabili (care au acceptat prevederile constituționale) și cei care nu au acceptat această reformă (refractarii). Consecințele acestei rupturi în interiorul bisericii a fost că mare majoritate a clerului francez s-a alăturat forțelor antirevoluționare.

Totodată, anul 1790 reprezintă și anul realizării **unității** Franței. După **revoluția politică**, care a avut ca principal efect desființarea monarhiei absolute, după **revoluția socială** care a dus la eliminarea societății împărțite pe clase și privilegii, a urmat, **revoluția națională**. Ea a constat în crearea de federații pe teritoriul Franței. Federalizarea a fost la originea unei mari sărbători pe care francezii au ținut-o, pe Câmpul lui Marte, la 14 iulie 1790, celebrându-se astfel și primul an scurs de la căderea Bastiliei. Semnificația aparține a acestei festivități constă în aceea că, pe lângă jurământul de credință depus către Națiune, Lege, și Rege de către deputații Adunării Naționale, toate provinciile se declarau franceze prin propria voință. În fața a circa 300.000 de persoane La Fayette a jurat fidelitate în numele tuturor provinciilor pentru a apăra „libertatea, constituția și legile”.

Faptul era urmarea unei declarații solemne a Adunării Constituante, dată în 22 mai 1790, care anunța că „*Națiunea franceză renunță la folosirea războiului pentru a face noi cuceriri și nu va folosi niciodată forța împotriva libertății unui alt popor*”. O primă consecință a acestui fapt era preîntâmpinarea oricărei tensiuni externe pe care ar fi putut-o provoca dorința de alipire la Franța a oricărui teritoriu vecin (de exemplu, la scurtă vreme, 12 iunie 1790, Avignon-ul, provincie a papalității, vota anexiunea sa la Franța). O a doua ținea de partea juridică. Ea prevedea că regele **nu mai beneficia** de dreptul de a hotărâ în problemele războiului sau ale păcii. El avea doar sarcina de a veghea asupra securității externe a țării conducând negocierile diplomatice. Dreptul de a declara război

trecea în sarcina Adunării Constituante¹. În decembrie 1789 au fost abolite prevederile discriminatorii în raport cu protestanții fiindu-le recunoscute drepturile civile, ulterior această legislație va fi aplicată și evreilor prin două acte succesive în ianuarie 1790 și septembrie 1791. Abolirea sclaviei în colonii a fost decretată în 1794.

Fuga familiei regale

Anul 1791 aduce cu sine schimbarea de atitudine a francezilor față de rege. Ea apare în urma hotărârii regelui Ludovic al XVI-lea de a părăsi, pe ascuns, Parisul. Așa se face că, în noaptea de 20 spre 21 iunie 1791, regele, deghizat în burghez, părăsește capitala, îndreptându-se către est, drumul cel mai scurt către graniță. Este însă recunoscut în dimineața zilei de 22 iunie în apropiere de Varennes, oprit și escortat înapoi la Paris unde ajunge în 25 iunie.

Fuga regelui și disensiunile majore existente în rândul clerului francez a creat o situație de confuzie la nivelul populației. Practic fuga și trădarea regelui îi lăsa pe francezi fără un punct de referință fundamental. Din acest motiv, la nivelul elitei revoluționare franceze au început să se imagineze proiecte de reformare a statului fondate pe un regim politic democratic și republican. Este momentul în care opțiunile pro și anti monarhice vor crea o ruptură la nivelul elitei revoluționare franceze între moderați și radicali.

Dacă până atunci, încrederea pe care poporul o arăta monarhului era una ridicată, gestul fugii a condus la apariția unei distanțe de nereconciliat între cele două părți. Mai mult, fuga regelui a făcut să crească orientarea poporului către **mișcarea republicană** care, până atunci, nu avusese un suport deosebit din partea populației.

Consecințele acestui act sunt însă mult mai numeroase. Pe **plan extern** arestarea regelui Franței trezește solidaritatea monarhiilor europene. Principalul motiv al încercării de a-și părăsi țara se află în dorința lui Ludovic al XVI-lea de a forța o **intervenție**

¹ Jacques Droz, *Histoire diplomatique de 1648 a 1919*, Paris, Ed. Dalloz, 1972, p. 177.

militară în Franța a principalelor puteri ale vremii. Regele se baza atât pe diversele legături de rudenie (Maria Antoaneta era sora împăratului Austriei, Leopold al II-lea) cât și pe resentimentele generale stârnite de către Revoluție în toate curțile din Europa.

Încă de la bun început, nici una din marile puteri ale timpului nu a privit cu ochi buni tulburările din Franța. Dar, pe de o parte, atenția deosebită arătată războiului ruso-turc care angrena principalele puteri europene (Rusia era susținută de Austria, iar Turcia de Anglia și Prusia), cât și, pe de altă parte, inexistența unei coaliții europene în adevăratul sens al cuvântului (toți jucătorii importanți din Europa își urmăreau propriile interese, iar politica de forță era principalul argument) au împiedicat o intervenție în favoarea monarhiei franceze.

Încheierea războiului ruso-turc, la sfârșitul anului 1790, arestarea familiei regale franceze, la Varenne, în primăvara anului următor, și, deloc de neglijat, rolul jucat de emigranții loiali regelui Ludovic, au făcut să apară primele reacții directe împotriva Revoluției. Astfel, într-o întâlnire ce avea să se desfășoare la **Pillnitz**, la 27 august 1791, împăratul Austriei, Leopold al II-lea și Frederic Wilhelm al II-lea al Prusiei la cererea contelui d'Artois reprezentantul emigranților francezi, dădeau o **declarație** prin care se arătau gata să intervină cu trupe în Franța. Dar, se arăta în această declarație, intervenția putea avea loc **doar în cazul în care** și ceilalți suverani ai Europei se arătau dispuși la acțiune.

Declarația era, așa cum susține J. Droz, „*un «nimic sonor» deoarece era pur condițională și nu mai puțin nepolitică întrucât constituia o amenințare de intervenție inacceptabilă în afacerile interne ale unui mare popor*”¹.

În **politica internă** tentativa regelui de a fugi grăbește lucrările Adunării pentru **adoptarea noii constituții**. Ea este votată la 3 septembrie 1791 și supusă spre adoptare regelui, care o și semnează, la 13 septembrie 1791.

Constituția era împărțită în șapte titluri, având în deschidere Declarația drepturilor omului și cetățeanului, astfel:

¹ Jacques Droz, *op. cit.*, p. 180.

Titlul I conține garanția Constituției asupra principalelor drepturi naturale și civile;

Titlul II este rezervat modului de împărțire a regatului și statutul cetățenilor;

Titlul III împărțit pe mai multe capitole și secțiuni tratează puterile publice;

Titlul IV se referă la forța armată;

Titlul V este rezervat tipurilor de impozite și contribuții publice;

Titlul VI despre relațiile externe și, în fine,

Titlul VII despre revizuirea decretelor constituționale¹.

Regimul politic definit de Adunarea Constituantă se baza pe principii liberale și anticorporative fiind fondat pe principiul **separării puterilor în stat**.

Puterea judecătorească: judecătorii erau aleși.

Puterea legislativă: era încredințată parlamentului care era compus dintr-o singură cameră, aleasă pe o perioadă de doi ani, numită „Adunarea legislativă”.

Puterea executivă: miniștri erau responsabili doar în fața regelui și nu puteau să fie membri ai parlamentului. Regele avea dreptul să exercite dreptul de „veto” în raport cu actele legislative înaintate de parlament.

Semnarea, de către Ludovic al XVI-lea, a textului noii Constituții franceze, avea să potolească apele și în privința unei eventuale intervenții militare. Dar, consecința directă a textului declarației de la Pillnitz era aceea că *„dezvoltase în Franța credința că războiul devenise inevitabil și că trebuia dus preventiv [...] Departe de a-i intimida, așa cum crezuse, pe răzvrătiți, Leopold a exagerat în Franța pasiunile naționale”*².

Dar adoptarea textului Constituției avea să însemne și **sfârșitul** Adunării Constituante. Printre ultimele decrete date două atrag atenția. Primul, care avea menirea de a bloca tentativele de evoluție spre un regim republican, hotăra că noua lege fundamentală

¹ www.conseil-constitutionnel.fr/textes/constitution

² Jacques Droz, *op. cit.*, p. 181.